

22 جنوری 2020

داکتر سید عبدالله کاظم

معرفی یک کتاب جدید:

"رویدادهای عمده در دورهٔ صدارت شاه محمود خان غازی" (از ۱۳۲۵ تا ۱۳۳۲ ش)

در ماه جون 2019 کتاب "زندگی سیاسی شهید محمد داؤد از آغاز تا انجام" از این قلم در سه جلد و جمعاً بیش از 1330 صفحه بوسیلهٔ مطبوعه عازم در یک هزار نسخه در کابل به چاپ رسید و در جلد اول آن به حیث یک موضوع مقدماتی مطالبی مختصر در بارهٔ رویدادهای دوره صدارت شاه محمود خان غازی طی 16 عنوان فرعی (در حدود 45 صفحه) گنجانیده شد. چندی بعد دو هموطن علاقمند به موضوع با من به تماس شدند و تقاضا کردند که تا آن مبحث را انکشاف داده و به شکل یک کتاب مستقل درآورم. به تاسی از این نظر و اهمیت تاریخی آن دوره مصمم به آغاز اینکار شدم و مدت شش ماه شب و روز را بطور تشدید کار کردم، تا آنکه خدای بزرگ را هزارها بار شکرگذارم که به من این توان را بخشید و کتاب تحت عنوان "رویدادهای عمده در دورهٔ صدارت شاه محمود خان

د پانو شمیره: له 1 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلېکنې د لېکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

غازی" را در آستانه سال نو میلادی 2020 به اتمام رساندم و آنرا جهت چاپ به یکی از مطابع در جنوب کالیفورنیا فرستادم که خوشبختانه همین امروز نسخه اول آن بدسترسم قرار گرفت.

این کتاب در جمعاً 426 صفحه با قطع و صحافت معمول به چاپ رسیده و تا چند روز دیگر برایم تسلیم داده میشود. باید اذعان داشت که نوشتن یک کتاب تاریخی مربوط هفتاد سال قبل در شرایط مهاجرت و مشکلات دسترسی لازم به مآخذ و منابع اصیل و معتبر کار بسیار دشوار است، بخصوص که در آن موضوع مطالب پراکنده و اکثر مختصر بطور مباحث ضمنی معمولاً در یک فصل در بعضی آثار دیگر بیان گردیده و به دلیل حساسیت مسایل کمترین تذکری در مطبوعات رسمی آن دوره به نظر نرسیده و دسترسی به کلکسیونهای جراید آزاد آنوقت از جمله "انگار"، نداء خلق" و "وطن" در دیار غربت کار ساده نبوده است. خوشحال هستم به کمک دوستان عزیز این زمینه ها مساعد شد و نیز با مآخذی که در ارشیف خود داشتم و با استفاده از بعضی سالنامه های آنوقت توانستم به مطالب دست اول دسترسی یابم. حاصل این همه تلاشها در این فرصت کوتاه تقریباً شش ماه همین کتاب است که چاپ آنرا از طریق این پورتال وزین به اطلاع دوستان و علاقمندان تاریخ معاصر کشور میرسانم.

از آنجائیکه مصارف پستی کتاب از کابل تا امریکا گزاف است، خواستم چاپ اول آنرا به تیراژ 200 نسخه در امریکا و سپس چاپ دوم را در کابل با تیراژ بالاتر به چاپ برسانم. قیمت فی جلد این کتاب در امریکا 20 دالر به اضافه مصارف پستی که تقریباً 3 تا 4 دالر میشود و در کانادا و اروپا مربوط به مبلغ پستی آن است. کسانیکه علاقمند دریافت چاپ اول این کتاب باشند، به دلیل کمی تیراژ آن میتوانند هرچه زودتر با آدرس ایمیل اینجانب به تماس شده تا یک جلد را برای شان ریزرف دارم.

آدرس ایمیل: drkazemsa@yahoo.com

به مقصد آگاهی مختصر از اهمیت تاریخی این دوره لازم دانستم تا یک قسمت از "پیشگفتار" و نیز مختصری از فهرست مندرجات کتاب را (البته بدون ذکر عناوین فرعی هر فصل) خدمت تقدیم دارم:

مختصری از پیشگفتار

دورهٔ صدارت شاه محمود خان غازی با آنکه عمر نسبتاً کوتاه داشت، اما با وقوع رویدادهای مهم در تاریخ معاصر کشور یک دوره پر از امید و یأس محسوب میشود. با آغاز این دوره فصل سرما و انجماد طولانی حاکم در فضای سیاسی و اجتماعی کشور روبه تغییر گذاشت و رایحهٔ بهاری به مشام رسید که نوید روزهای روشن را با نسیم خوشگوار آزادی و بشارت دموکراسی با خود همراه داشت. افسوس که عمر این بهار کوتاه بود و به زودی بادهای از هرسو دمیدن گرفت و شگوفه های نو رسته را که تازه از شاخسارهای رنج دیده از سرمای طولانی قید و زندان به امید رهایی از مصیبت ها سرکشیده بودند، پرپر کرد و به زمین یأس فرو ریخت.

نویسندگان و محققان تاریخ کشور تا حال این دوره حساس و پرتحول و این بهار زود گذر دموکراسی را در کتابها و آثار خود بطور خلاصه و کوتاه مرور کرده و اغلب آنرا ضمن ادامهٔ دوره های دیگر در چند صفحه کم و زیاد مورد بررسی قرار داده اند؛ همچنان کسانی دیگر که کتاب خاطرات خود را نوشته اند، بیشتر از رویدادهایی به تفصیل یاد کرده اند که خود شان مستقیم یا غیرمستقیم در آن نقش داشته و یا اینکه شاهد و ناظر بعضی از وقایع بوده و چشم دیدهای خود را بطور ضمنی بیان نموده اند. این نوشته ها و بیان خاطرات اکنون میتوانند مآخذ خوب برای بررسی کامل این دوره محسوب شوند، ولی اتکای کامل به آنها یک اندازه مستلزم احتیاط و دقت میباشد، زیرا همچو آثار

د پانوی شمیره: له 2 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولۍ

خواهی نخواهی به نحوی تحت تأثیر احساسات شخصی قرار داشته و مسلم است که آنها از موقف و یا نقش خود به دفاع برخاسته و انگشت انتقاد را بطرف مقابل دراز کرده اند.

بررسی مسایل تاریخ معاصرکشور از اوایل قرن بیست بخصوص بعد از استرداد استقلال که در نتیجه آن افغانستان از حالت "انزوا" بیرون شد و روابط سیاسی و اقتصادی را با کشورهای دور و نزدیک قیام کرد و تحولات بیرونی در رویدادهای داخل کشور به نحوی اثر گذاشت، ایجاب میکند تا محققان تاریخ این اثرگذاریها را در شرح و بسط تحلیل های خود دقیقاً در نظر گیرند. تحولات جهان بعد از جنگ جهانی دوم و انکشافات بعدی آن بر امور کشورها اعم از کوچک و بزرگ تأثیرات مهم بجا گذاشت که در بعضی موارد تعهدات بین المللی برای صلح و امن جهان یک تعداد مکلفیت ها و وجایب جدید را بار آورد و کشورهای عضو را مکلف به رعایت و تعمیل آن در امور داخلی و خارجی خود ساخت.

دورهٔ صدارت شاه محمود خان که از 1325ش (1946م) آغاز و تا 1332 (1953) مدت بیش از هفت سال و چند ماه دوام کرد، مواجه با مشکلات اقتصادی ناشی از جنگ و نیز تحولات مهم در سطح جهانی و منطقوی بود. با آنکه حکومت افغانستان چنانکه در جنگ عمومی اول در زمان امیر حبیب الله خان سراج الملة و الدین اعلام بیطرفی کرد، در جنگ عمومی دوم صدراعظم محمد هاشم خان بیطرفی افغانستان را با قبول فشارهای وارده حفظ نمود. او با این اقدام معقول توانست کشور را از عواقب نظامی جنگ بدور نگهدارد، اما فشارهای اقتصادی ناشی از جنگ، افغانستان را با بحران جدی اقتصادی روبرو ساخت و به تجارت خارجی کشور صدمه شدید وارد کرد که در اثر قلت مواد حیاتی و بلند رفتن قیمت ها، زندگی مردم تحت مضیقه شدید قرار گرفت.

پس از ختم جنگ جهانی حکومت افغانستان خواهان عضویت در مؤسسه جدید التأسيس ملل متحد گردید و با کسب موفقانه عضویت آن مجبور شد تا یک سلسله تحولات مهم را بخصوص در ارتباط با اعلامیه حقوق بشر به منصفه اجراء گذارد که این مکلفیت ها با شیوه حکومتداری قبل از آن تطابق نداشت. لذا پادشاه افغانستان ناگزیر شد تصمیم به تغییر حکومت بگیرد و بجای سردار محمد هاشم خان عموی دیگر خود سپهسالار شاه محمود خان غازی را که مدت هفده سال بحیث وزیر حربیه افغانستان ایفای وظیفه کرده بود، به مقام صدارت بگمارد.

با این تغییر پیشبرد امور در این دوره زیر تأثیر پدیده های داخلی و خارجی یک چلنج بزرگ برای صدراعظم جدید شاه محمود غازی بود تا از یکطرف با نظام استبدادی محمدهاشم خان وداع صورت گیرد و از طرف دیگر سیاست حکومت را مبتنی بر ایجابات و تعهدات بین المللی مندرج منشور ملل متحد و اعلامیه حقوق بشر استوار سازد. علاوه پدیده های جدید منطقوی دوره صدارت شاه محمود خان را با معضلات دوامدار دیگر مواجه ساخت و آن تصمیم حکومت بر تانیه جهت ترک نیم قاره هند بود که با یک شیوه غیر معمول آنرا عملی کرد و نیم قاره را پس از دوصد سال سلطه خود از طریق یک ریفراندوم مضحک برمبنای دین بین هندو و مسلمان به دو کشور تقسیم کرد: یکی کشور هند و دیگری کشور نوظهور پاکستان.

از همه بدتر اینکه پاکستان را به حیث جانشین رسمی خود اعلام نمود که معضله جدید را بین افغانستان و پاکستان در ارتباط به سرزمین های از دست رفته "ولایات شرقی" که زمانی از متصرفات دولت ابدالی بود و انگلیسها آنرا با فشار بالقوه و قرارداد های تحمیلی از بدنه افغانستان جدا و به هند برتانوی ملحق ساخته بودند، بار آورد. تشکیل حکومت پاکستان و معضله سرنوشت پشتونهای آنطرف خط دیورند از همان آغاز در دوره صدارت شاه محمود خان بین افغانستان و پاکستان موجب بروز مشکلات گردید.

پدیده جدید دیگر بروز رقابت ها بین امریکا و شوروی بعد از ختم جنگ جهانی دوم و جانشین شدن امریکا بجای انگلیس در منطقه بود که در این دوره بر انکشاف روابط خارجی افغانستان اثر ناگوار برجا گذاشت و تأثیرات آن نه تنها در آن دوره، بلکه فراتر از آن تا سالهای بعد سایه افکند. وابستگی نظامی پاکستان با امریکا از یکطرف و اغماض امریکا به تقاضا های افغانستان از طرف دیگر موجب شد تا افغانستان به دامن شوروی بیفتد. آغاز این تحول بس مهم باز هم از همین دوره صدارت شاه محمود خان ریشه میگیرد.

گذشته از عوامل بیرونی، در داخل کشور نیز تحولاتی رویدست گرفته شد که بعد از سقوط دوره امانی نظیر نداشت، با این شرح که: حکومت بنابر تعهد در رعایت مواد مندرج اعلامیه حقوق بشر ناگزیر بود به تعداد صدها زندانی سیاسی را که سالهای دراز بدون کدام جرم مشهود تحت شرایط رقتبار زندانی شده بودند، از بند رها سازد و در عین زمان

فضای سیاسی را از انجماد و اختناق طولانی بیرون کند. همان بود که حکومت در قدم اول انتخابات آزاد بلدی و سپس انتخابات دوره هفتم شورای ملی را طوری آزاد دایر کرد که در نتیجه آن برای اولین بار تعدادی از شخصیت های منتخب مردم به آنجا راه یافتند و شورای ملی را تا حدی از قالب "مهر رابری" حکومت بیرون کردند. این شورا کوشید تا به الهام از قانون اساسی که در متن ماهیت نظام شاهی مشروطه را تمثیل میکرد، اما در عمل گردانندگان قدرت شیوه ای مطلقه را در پیش داشتند، بر اجراءات حکومت نظارت نماید و بار اول در تاریخ کشور حکومت را مکلف به اخذ رأی اعتماد از شورا سازد.

این روند تازه موجب شد تا صدای مشروطه خواهی بین فعالان سیاسی به سرعت و جدیت در فضای شهر بلند گردد. انفاذ قانون مطبوعات به نشر جراید آزاد تحت شرایط خاص اجازه داد. با استفاده از این فضای نسبتاً باز عده ای از فعالان سیاسی بدون موجودیت قانون احزاب، به تشکیل احزاب سیاسی اقدام کردند و قشر جوان فراتر از مقتضای آن دوره با ایجاد "اتحادیه محصلین" به فعالیت های تهدید آمیز علیه نظام پرداختند. این فعالیتها به سرعت تا حدی پیش رفت که یک تعداد دیگر در فکر سقوط نظام افتادند و برنامه قتل شاه محمود خان صدراعظم را به روز نروز در حالی رویدست گرفتند که پادشاه در یک سفر خارج کشور بود و اگر این توطئه عملی میگردد، عواقب ناگوار را به همراه داشت.

در عین زمان تبلیغات پاکستان علیه خاندان شاهی کشور و رویداد های سیاسی و برهم خوردن اوضاع در ایران که منجر به قیام و فرار شاه ایران به خارج گردید، زنگ های خطر سقوط نظام را به صدا درآورد و حکومت افغانستان، بخصوص مقام سلطنت را مواجه با تهدیدی ساخت که اگر جلو آن گرفته نشود، ادامه بی ثباتی و بحران به مثل ایران به افغانستان نیز سرایت خواهد کرد. لذا مقام سلطنت تصمیم به تغییر اوضاع و برگشت نسبی به عقب گرفت و به عمر زودگذر این بهار دموکراسی پایان داد.

در این کتاب سعی بر آنست تا بر زوایای مختلف این دوره که فوقاً به آن اشاره گردید، با تفصیل و بطور مستند و مستدل نظر اندازی شود و هریک از نکات فوق در قالب فصول جداگانه مورد بررسی قرار گیرد. اما قبل از آن جا دارد که در آغاز به معرفی شخصیت های مهم خانواد بزرگ مسمی به "آل یحیی" پرداخت که عنان قدرت را همه در مجموع بعد از دوره نکبت بار سقاوی در افغانستان بدست گرفتند. ضمناً برای درک بهتر مسایل لازم است تا نگاهی مختصر به شرح حال کشور در دوره کوتاه سلطنت محمد نادرشاه و آغاز سلطنت محمد ظاهرشاه انداخت که بعد از شهادت پدر در سن 19 سالگی در حالی به پادشاهی رسید که قدرت واقعی در دست کاکا هایش قرار داشت. لذا بررسی مختصر دوره هفده ساله صدارت محمد هاشم خان و بیان خصوصیات و مشخصات عمده آن یکی از مباحث مقدماتی این کتاب را تشکیل میدهد که بدون آن، پی بردن به عمق تحولات در دوره صدارت شاه محمود خان میسر نخواهد بود.

در این کتاب با استفاده از مآخذ متعدد کوشیده شده است از کسانی نقل قول صورت گیرد که خود در جریان قضایا بوده و یا از نزدیک با جریانات و رویداد ها آشنائی داشته اند. از نظریات آنها نکاتی برگزیده شده که بدرد کار در این کتاب میخورده و این نکات به حیث متمم و مؤید نظر نویسنده طی بخش ها و فصول متعدد کتاب انعکاس یافته است.

کتاب مشتمل است بر یک پیشگفتار، فهرست مندرجات و جمعاً بیست و سه فصل که موضوع هر فصل به عناوین فرعی تقسیم شده است تا برای خواننده سهولت درک مطالب و ارتباط مسایل را فراهم سازد. همچنان چند ضمیمه در آن علاوه شده است تا توجه مزید خواننده را به بعضی موضوعات مهم جلب نماید. فهرست مآخذ، لست مختصر از آثار دیگر نویسنده در ختم کتاب درج گردیده است.

امیدوارم این خدمت ناچیز مورد استفاده اهل تحقیق و علاقمندان تاریخ معاصر کشور، بخصوص نسل جوان قرار گیرد تا از حقایق مربوط به یک گوشه ای از تاریخ کشور خود آگاه شوند و در حقم دعای خیر کنند.

داکتر سید عبدالله کاظم

سن هوزه - کالیفورنیا

مورخ 5 جنوری 2020 (15 جدی 1398)

مختصر فهرست مندرجات کتاب:

فصل اول:

د پانو شمیره: له 4 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولئ

14.....	مختصری در باره "خانواده مصاحبان"
24.....	چگونگی سلطنت محمد نادرشاه.....
	فصل سوم:
46.....	شهادت محمد نادرشاه و جانشینی محمدظاهرشاه.....
	فصل چهارم:
	اوضاع عمومی اقتصادی و اجتماعی افغانستان
62.....	طی سالهای 1940.....
	فصل پنجم:
	سوانح، خصوصیات شخصی و فامیلی
71.....	شاه محمود خان غازی.....
	فصل ششم:
79.....	کابینه اول شاه محمود خان و تحولات بعدی.....
	فصل هفتم:
	جنگ جهانی دوم و تأثیرات آن بر روابط خارجی افغانستان
	فصل هشتم:
90.....	شمول افغانستان در ملل متحد.....
	فصل نهم:
103.....	زندانیان سیاسی و رهائی از زندان.....
	فصل دهم:
	اقدامات در جهت رفع مشکلات اقتصادی
130.....	ناشی از جنگ جهانی.....
	فصل یازدهم: باز شدن یک روزنه کوچک
136.....	به روی زنان.....
	فصل دوازدهم:
149.....	نقش آزاد مردم در انتخابات بلدیة (شاروالی).....
	فصل سیزدهم:
162.....	تحول در انتخابات دوره هفتم شورای ملی.....
	فصل چهاردهم:
180.....	انفاذ قانون مطبوعات و پی آمدهای آن.....
	فصل پانزدهم:
199.....	سفر هفت ماهه شاه به خارج.....
	فصل شانزدهم:
	توطئه ناکام اول حمل 1329 و
205.....	نظریات بیرامون چگونگی طراحی آن.....
	فصل هفدهم:
236.....	عروج و سقوط "اتحادیه محصلین".....
	فصل هژدهم:
256.....	تشکیل احزاب.....
	فصل نوزدهم:
294.....	انتخابات دوره هشتم شورا ومظاهرات در کابل.....
	فصل بیستم:
302.....	معضله پشتونستان.....

د پانو شمیره: له 5 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولئ

- فصل بیست و یکم:
تلاشهای شاه محمود خان و اغماض امریکا.....350
- فصل بیست و دوم:
بهار زودگذر دموکراسی
چرا حکومت جلو ها را به عقب کشید؟369
- فصل بیست و سوم:
چرا و چگونه شاه محمود خان
از صدارت برکنار گردید؟.....385
- ضمایم (جمعاً چهار ضمیمه)....از صفحه 395 تا 427 ختم کتاب

د پانو شمیره: له 6 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولئ